

Верховний
Суд

РОЛЬ СУДДІ У РОЗВИТКУ ТА ПРОСУВАННІ МЕДІАЦІЇ

Хендбук для суддів, присвячений практичним і правовим аспектам медіації

Євген Синельников, суддя ВС у КЦС,
Олена Білоконь, суддя ВС у КЦС

Мета

Хендбук спрямований на те, щоб судді, працівники апарату суду активно інформували учасників судового провадження щодо альтернативних способів вирішення спору, доступно й переконливо пояснювати сторонам у справі переваги медіації, доцільність її застосування у сімейних справах та усвідомлювали необхідність її поширення.

Суд сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди, особливо на ранній стадії судового розгляду (п. 2 ч. 5 ст. 12 ЦПК України)

Мистецтво спрямування сторін на медіацію

Мистецтво спрямування сторін на медіацію полягає в тому, щоб здійснити це таким чином, щоб максимізувати мотивацію сторін досягти врегулювання спору шляхом медіації. Кожен суддя має власний стиль переконання та спонукання, водночас, слід пам'ятати, що сторони мають право на доступ до суду, що також передбачає судові рішення за результатами розгляду спору, тому суддя не повинен створювати враження, що він чи вона хоче позбутися справи.

Суду необхідно роз'яснити учасникам справи право на врегулювання спору шляхом медіації

1. Суд роз'яснює сторонам конфлікту:

- Право сторін на примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу (частина сьома статті 49 ЦПК України);
- Доцільність використання судового захисту лише у тому випадку, коли не спрацювали альтернативні (м'які) способи вирішення конфлікту (проблеми), зокрема більш швидке вирішення спору;
- Сторони можуть відвідати (по черзі або разом, онлайн чи офлайн) інформаційно-оціночну зустріч з медіатором, на якій саме медіатор надасть детальну інформацію про медіацію, методи позасудового вирішення конфліктів, з'ясує чи буде позасудова форма вирішення суперечки прийнятним способом вирішення питань, щодо яких виникли розбіжності;

- Можливість конфіденційно розібратися з проблемами за допомогою спеціаліста-медіатора та за взаємною згодою обрати найкращий варіант їх розв'язання, зокрема і шляхом з'ясування медіатором думки дитини;
- Недосягнення згоди за наслідками медіації не буде впливати на вирішення судом спору по суті. Заяви сторін, документи, підготовлені у процедурі медіації не будуть використовуватися в якості доказів у справі;
- Порядок розподілу витрат у разі досягнення домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації (повернення 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову) (частина перша статті 142 ЦПК України, стаття 7 Закону України «Про судовий збір»);
- Врахування при розподілі судових витрат за результатами вирішення спору по суті добросовісності сторін спору у процедурі медіації (п. 4 ч. 3 ст. 141 ЦПК України);
- Можливість оголошення перерви у підготовчому засіданні (частина п'ята статті 198 ЦПК України), зупинення провадження у справі (частина перша статті 251, частина сьома статті 240 ЦПК України);
- У випадку зупинення розгляду справи і призначення строку для примирення подружжя, роз'яснити право на таке примирення шляхом медіації.

2. У підготовчому засіданні суд з'ясовує чи бажають сторони провести врегулювання спору шляхом медіації (частина друга статті 197 ЦПК України).

3. Суду необхідно оцінити чи підходить медіація як спосіб врегулювання конкретного спору (чи є спір медіабельним, рівень ескалації конфлікту).

Фактори, які вказують на те, що судовий розгляд спору може бути більш доцільним:

- Мали місце попередні спроби невдалої медіації;
- Фундаментальне значення поставлених правових питань, суспільний інтерес;
- Значний дисбаланс сил, надмірний тиск або попереднє застосування насильства;
- Імовірність того, що рішення буде несправедливим принаймні для однієї зі сторін;
- Відсутність повноважень у адвокатів на ведення переговорів та примирення;
- Доведене батьківське відчуження.

4. Інформування про медіацію може проводитися під час судового розгляду справи по суті, під час вирішення питань, пов'язаних з виконанням судового рішення.
5. Доцільно у дитячих провадженнях в ухвалі про відкриття провадження у справі роз'яснювати право на примирення, у тому числі шляхом медіації.
6. Органи опіки і піклування займають процесуальне становище заінтересованих осіб, але ця заінтересованість має держаний (публічний) характер у зв'язку з покладеними на них державою обов'язками, отже доцільно наголошувати на необхідності сприяння цими органами у мирному врегулюванні спору, залученні сторін до медіації.
7. Доцільно проводити моніторинг справ (як судді, працівники апарату інформували учасників процесу про медіацію, результати мирного врегулювання спорів за результатами медіації).

Пошук медіатора

Медіатора можна знайти на ресурсах:

- На сайту суду, для зручності пошуку медіатора можна скористатися міжорганізаційною платформою mediation-help.com;
- Реєстр медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної правничої допомоги (<https://legalaid.gov.ua/reyestr-mediatoriv/>);
- Асоціація сімейних медіаторів України (<https://www.afmu.org.ua/member-mediators>);
- Українська академія медіації (https://mediation.ua/reestr_mediatoriv);
- Національна асоціація медіаторів України (<https://namu.com.ua/ua/members/>);
- Міжнародний центр медіації щодо сімейних конфліктів та викрадення дітей (https://mikk-ev.org/wp-content/uploads/2023/06/UKR_Flyer_MiKK_2023_Web.pdf).

Список, правила, калькулятор тощо можна знайти, наприклад, на сайті за посиланням: mediation-help.com.

Інформаційно-оціночна зустріч проводиться, як правило, особою, яка кваліфікована для проведення інформаційно-оціночної зустрічі радою сімейних медіаторів.

Суди можуть виконувати інформаційну та організаційну роль, надаючи приміщення для кімнат медіації. Інформувати про позитивний і ефективний досвід медіації, розміщувати у приміщеннях суду інформаційні матеріали державною, англійською мовами, шрифтом Брайля.

У Сполученому Королівстві шляхом позасудового врегулювання у 2023 році вирішено 38% сімейних спорів.

Типові питання учасників судового процесу про медіацію та можливі відповіді судді

Варто акцентувати, що на інформаційно-оціночній зустрічі з медіатором можна отримати максимум інформації щодо медіації, однак на найпоширеніші запитання варто дати відповідь під час роз'яснення сторонам права на медіацію.

Чи є медіація обов'язковою?

Ні, вона є добровільною. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про медіацію», сторони можуть прийняти рішення про її застосування за власним бажанням.

Як медіація допомагає дитині, залученій до спору?

Медіація сприяє захисту благополучного для дитини середовища, зменшуючи ступінь конфлікту між батьками та створюючи сприятливі умови для спільного виховання дитини.

Медіація допомагає дитині:

- висловити думку з питань, що її стосується, а також власні почуття та емоції;
- зрозуміти, що відбувається в родині, між батьками;
- отримати підтримку;
- зберегти емоційний контакт з обома батьками;
- відчувати емоційну стабільність та безпеку;
- самим батькам глибше зрозуміти думки та переживання дитини.

Яка тривалість медіації?

Тривалість медіаційного процесу залежить від складності справи, рівня конфлікту між сторонами та готовності до співпраці. В середньому:

- Одна сесія медіації триває 1,5–3 години;
- Загальна кількість сесій – від 1 до 5 зустрічей, залежно від обставин;
- Загальний період медіації може становити від кількох днів до кількох тижнів;
- У складних справах (наприклад, міжнародні сімейні конфлікти) процес може тривати кілька місяців.

Яка вартість медіації?

Вартість послуг медіатора залежить від низки факторів, (кваліфікації та досвіду медіатора, складності справи, кількості сесій, необхідних для досягнення угоди тощо) Деякі організації (проекти) пропонують безоплатну медіацію у справах, що стосуються інтересів дітей, або надають знижки для соціально вразливих груп.

Що буде із судовою справою, поки сторони перебуватимуть в процесі медіації?

Суд може оголосити перерву у підготовчому засіданні (ч.5 ст. 198 ЦПК України) або зупинити провадження у справі (ч.1 ст. 251, ч. 7 ст. 240 ЦПК України).

Що буде із судовою справою, якщо медіація виявиться успішною?

- суд може затвердити укладену сторонами в процесі медіації мирову угоду, якщо вона відповідає законодавству та не порушує права дитини (угоди, досягнуті під час медіації, повинні відповідати найкращим інтересам);
- суд може прийняти відмову позивача від позову або задовольнити заяву позивача про залишення заяви без розгляду (у разі, якщо досягнення домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації – повертається 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову (частина перша статті 142 ЦПК України, стаття 7 Закону України «Про судовий збір»).

Що відбуватиметься із судовою справою, якщо медіація не призвела до взаємоприйнятного рішення?

- судовий розгляд триває у звичайному порядку, продовжується розгляд справи з тим самим предметом і підставами позову;
- результати медіації не впливають на судові рішення (суд не використовує інформацію, поширену під час медіації, відповідно до принципу конфіденційності, ст. 9 Закону України «Про медіацію»);
- сторони можуть повернутися до судового процесу без втрат у процесуальних правах.

Доцільно ознайомитися: European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Mediation Development Toolkit CEPEJ(2018)7REV URL: <https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-implementationof-the-cepej-gui/16808c3f52>

У книзі «Мистецтво сімейного юриста» професорка права, з 2017 року суддя Сімейного суду Сінгапуру Деббі Онг висвітлила три аспекти того, що є «успішною медіацією»:

1. сторони впевнені, що угода за результатами медіації вирішила їхні проблеми;
2. залучені юристи вважають угоду за допомогою медіації «реалістичною та практичною». Вони фактично досягли того, чим міг би завершитися судовий розгляд;
3. суддя вважає, що угода за результатами медіації не є несправедливою щодо будь-якої зі сторін.

Цитата

«Будь-який день, коли я бачу, що батьки досягають домовленостей про спільне виховання своїх дітей після ефективної медіації, є для мене щасливим днем».

Деббі Онг

Верховний
Суд

Дякуємо за увагу!